

Азија

Физичко-географске карактеристике

Ваневропски континенти (Азија и Африка)

Др Гордана Јовановић

Даниела Арсенић

Разуђеност обале

- Азија по разуђености заузима треће место међу континентима(полуострва око 18,5% а острва око 6,0%)
- На 1 км обале долази око 105 км² копна
- Азија излази на три океана(Северни ледени,Тихи и Индијски океан) и више мора

- Обале Северног леденог океана су најнеразуђеније
- Тихоокеанска обала је разуђенија и карактеришу је бројна ивична мора и мореузи
- Најразуђеније су обале југоисточне Азије, велики број острва(Малајски архипелаг са Филипинима највећа острвска група на свету 2,4 мил. км²) и мањих међуострвских мора и мореуза

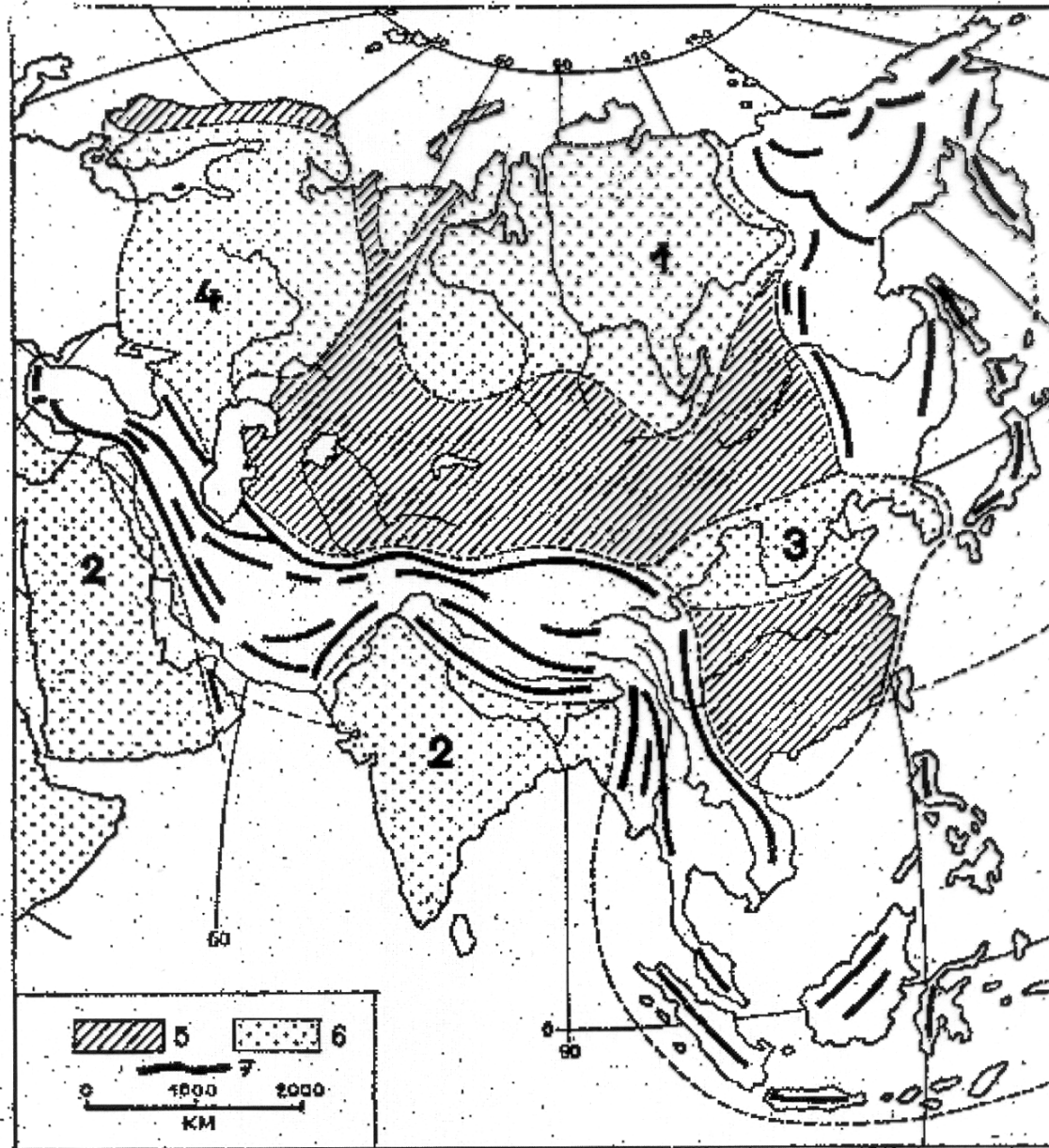

- **Обале Индијског океана карактерише умерена разуђеност коју карактеришу велика полуострва попут Индијског и Арабијског (највеће полуострво на свету 2,7 км²)**
- **Средоземна обала је ниска, песковита и неразуђена**

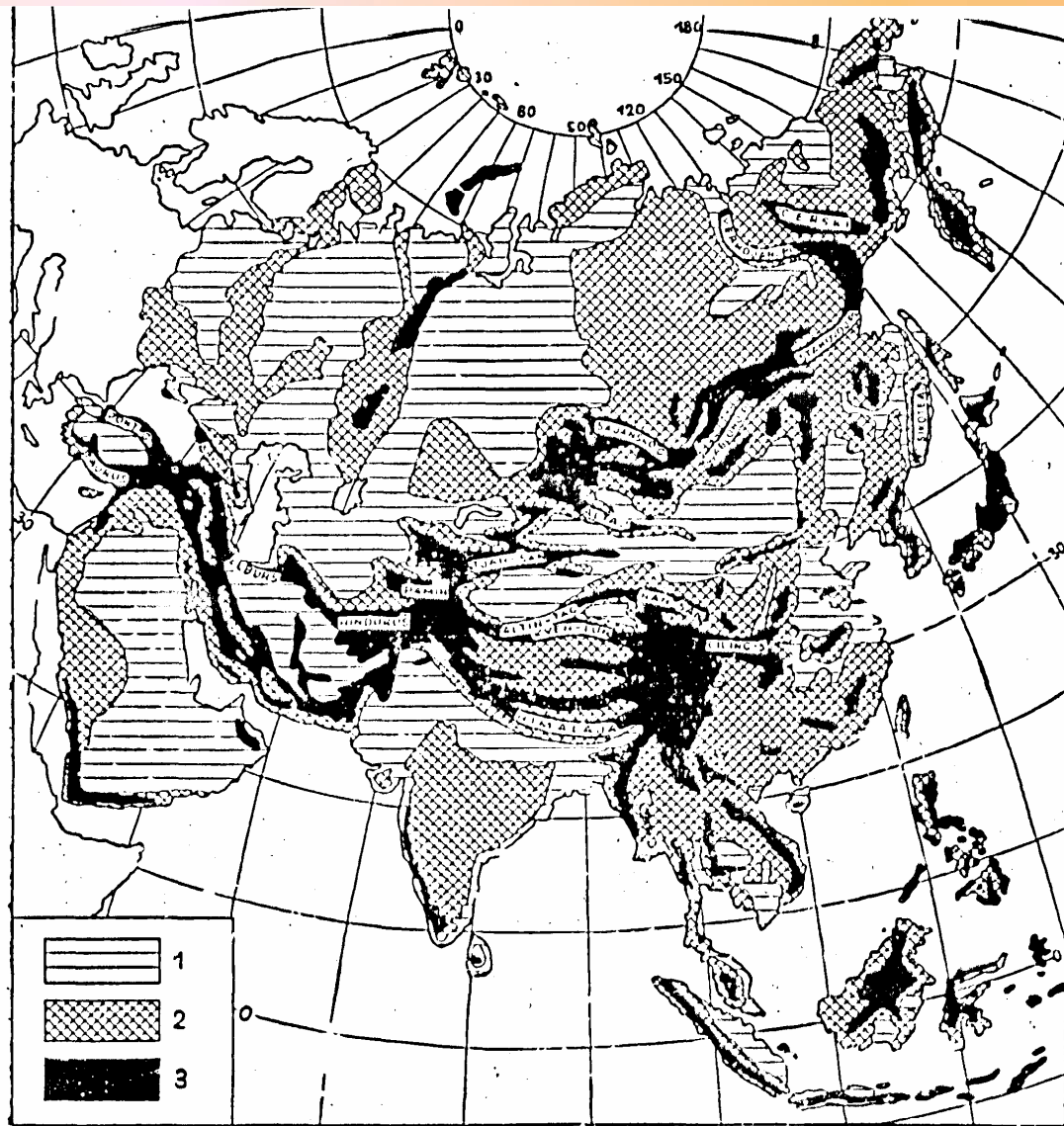
Геолошки развој и рељеф

- Азија је по мишљењу геолога најстарији континент
- Азијске старе масе су Ангара, Сивијска маса и Гондвана (део и других контин.)
- Палеозојске планине су Сајанске и Бајкалске планине (настале каледонским набирањем) затим Урал, Алтај, Јаблановске, Становојске и др. (настале херцинским набирањем)

Тектоника Азије (по Стазићу)

- Средином терцијара (геосинклинала Тетис) издижу се младе веначне планине (северни и јужни лук)
- Азија је у просеку највиши континент на свету (950 м), на средње високе планине одлази 63% а на планине изнад 2000 м 12% њене површине

Reljef Azije

1. Nizine i visoravni, 2. Brežuljci, niske i srednje planine, 3. Visoke planine.

- **Азија је континент карактеристичан по бројним заравнима(Деканска, Сиријско-арап. плоча,Анадолијска,Тибет итд)**
- **Азија је такође континент моћних планинских венаца :**
 - **Хималаји (дуги 2600км,широки 250км)**
 - **Каракорум са 60-так врхова виших од 7000м**
 - **Квенлун најдужи пл.ланац на свету око 4000км**

- **Трећа суштинска карактеристика рељефа Азије је да су висоравни смештене између моћних планинских венаца(нпр.Таримски басен са севера Тјаншан са југа Квенлун)**
- **У квартару азијске реке су створиле велике низије(Великокинеска,Месопотамија идр.)**

Клима Азије

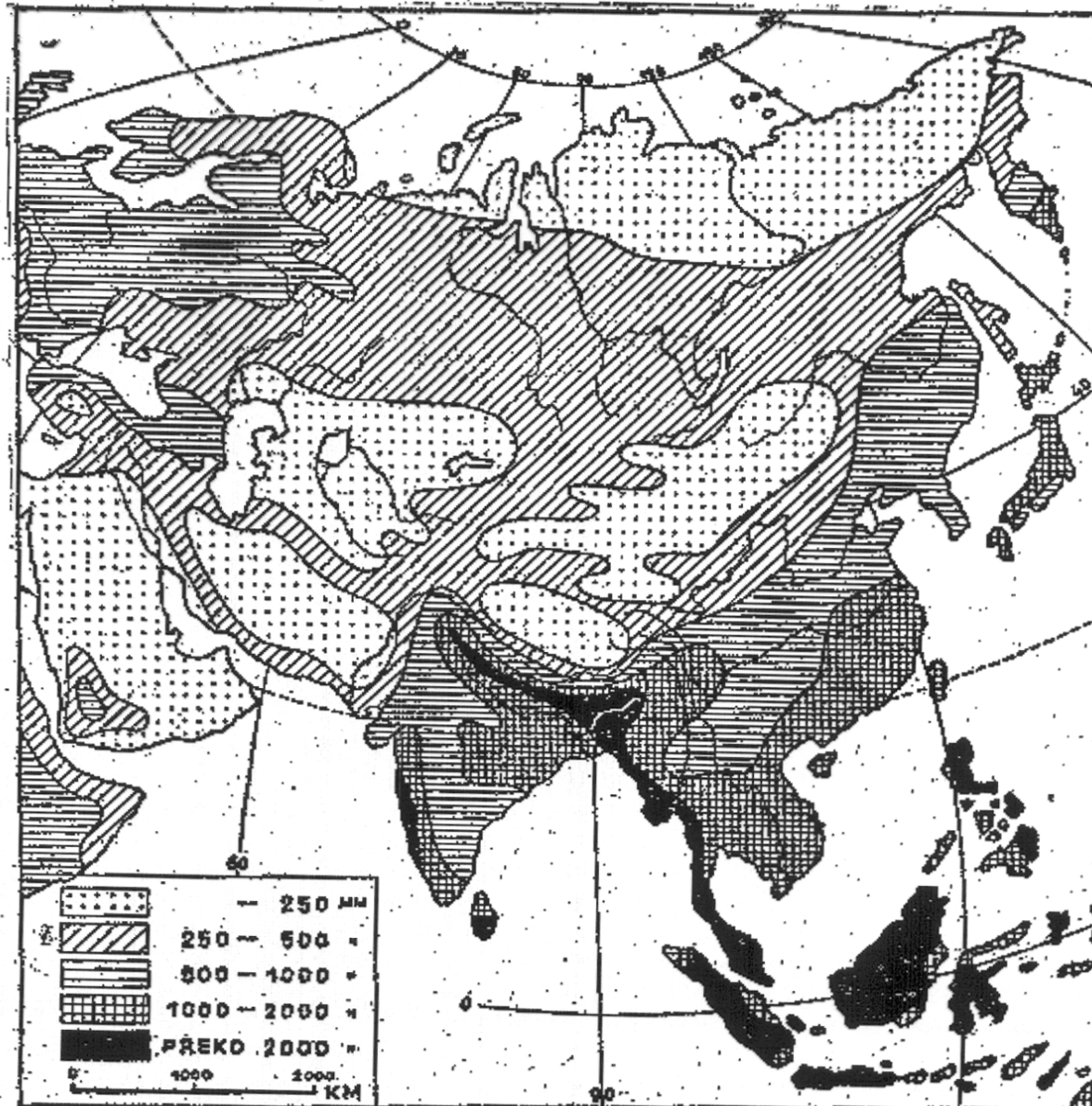
- Азија је континент са најјачим климатским контрастима (Ојмекон-Џакобабад, Черапунци – Гоби)
- Најспецифичнији климатски тип у Азији је свакако монсунски који одређује климу Јужне, Југоисточне и Источне Азије
- Арктичка клима је заступљена на крајњем северу Азије (200 мм падавина, јануарска -40°C , а јулска 0°C)
- Јужније од ове климатске зоне је субарктички појас (400 мм падавина, јануар -45°C , јул 12°C)
- Оштра континентална клима захвата највећи део Сибира (500 мм талога, јануар -25°C , јул 20°C)

- **Средњу Азију одликује сушни појас са оштром континенталном климом (200 мм талога, јануар -27°C , јули 19°C)**
- **Највиши делови планина имају климу поларног карактера, на висини од 4 000 м јануар је -40°C , а јул 10°C , док на висинама изнад 7 000 м температура никада не расте изнад 0°C . Снежна граница на овим планинама варира и за 1 000 м (северна страна Хималаја 5 500 м, а јужна, влажна 4 400 м)**

- **Источна Азија има највећим делом (изузев Манџурије, Кореје и Хокаида) умерено топлу климу. Осећа се и утицај монсуна.**
- **Температуре опадају идући од севера ка југу (Пекинг јануар -5°C , јул 26°C , Јужна Кина јануар 17°C , јул 28°C)**
- **Количина падавина опада од југа ка северу (југ Кине 1 500 мм, Манџурија 500 мм)**
- **На климу Јапана утичу морске струје и његов острвски положај**

- **Клима јужне и југоисточне Азије је наглашено тропско-монсунска. Смену сувих и влажних доба прате јаки оркански ветрови и тајфуни**
- **Малајски архипелаг налази се у екваторијалном појасу, падавина има свакодневно и крећу се око 2 000 мм годишње**
- **Југозападна Азија одликује се средоземном, степском и пустињском климом. Највеће количине падавина добијају Понтијске планине (преко 1 500 мм), обала Либана (око 1 500 мм), а најмање висоравни (од 300 до 400 мм) и пустињски предели (мање од 200 мм)**

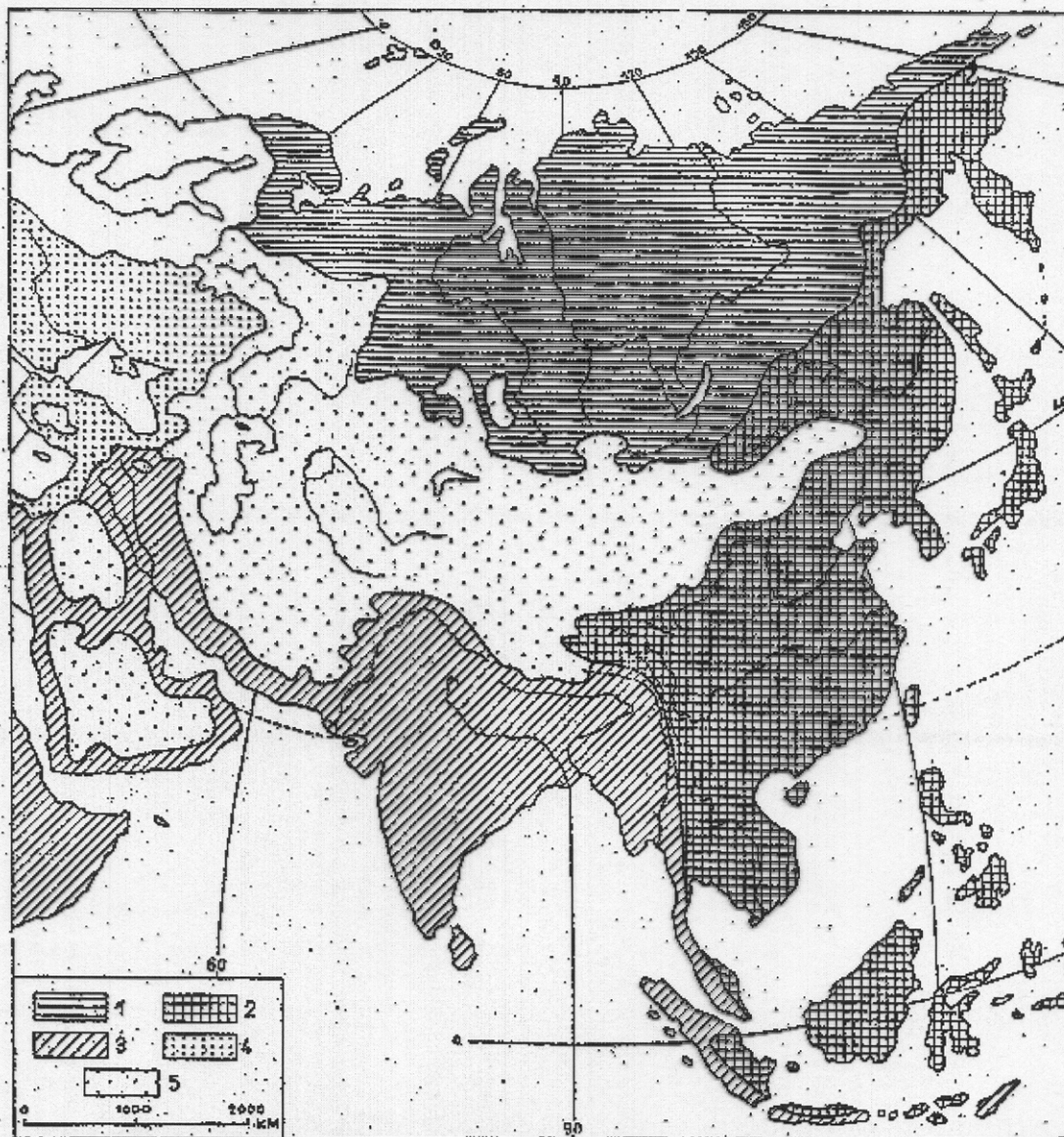
Распоред и количина падавина (по Стазићу)

Хидрографија

- **На подручју Азије издваја се пет сливних подручја:**
 - 1. Ендореично подручје (највеће подручје 1/3 континента)**
 - 2. Слив Северног Леденог океана (39,6%)**
 - 3. Слив Тихог океана (32,6%)**
 - 4. Слив Индијског океана (25,7%)**
 - 5. Слив Средоземног мора (2,1%)**

Речни сливови Азије (по Стазићу)

Слив Северног Леденог океана

- Овом сливу припадају велике сибирске реке које имају нивални режим
- Об извире у северним подгоринама Алтаја, дуг је 3 650 км, а сливно подручје захвата око 3 милиона км². Његова најзначајнија притока је Иртиш
- Јенисеј извире на северном ободу Сајанских планина, дуг је 4 092 км², а слив захвата 2,6 милиона км² . Његова најзначајнија притока је Ангара. Има велики хидроенергетски потенцијал (хидроелектране Краснојарска и Братска)
- Лена извире на Бајкалским планинама, дуга је 4 400 км, слив захвата 2,5 милиона км

Део тока реке Јенисеј

Слив Тихог океана

- Овом сливу припада велики број река, које имају мешовити режим, најчешће нивални и плувијални
- Амур настаје спајањем река Аргуна и Шилке, дуг је 4 416 км, сливно подручје је 2,1 милион км². Храни се сенежницом и кишницом, а због залеђености плован је од маја до октобра
- Хоангхо извире на планини Квенлун (4 500 м), дуг је 4672 км, а сливно подручје је око 1 милион км². У изворишном делу храни се отопљеним снегом, а у средњем и доњем делу монсунским кишама. Носи велике количине наноса, често мења ток и зову га “невољом Кине”
- Јангцекјанг је са 6 380 км најдужа река Азије (трећа у свету), извире на јужним падинама Квенлуна, слив захвата 1,8 милиона км². Храни се такође снежницом и монсунским кишама. Има велики саобраћајни значај

Јангцекјанг је са 6 380 км најдужа река Азије (трећа у свету), извире на јужним падинама Квенлуна, слив захвата 1,8 милиона км². Храни се такође снежницом и монсунским кишама. Има велики саобраћајни значај

Меконг извире на Тибету, дуг је 4 184 км, а слив захвата 0,8 милиона км². Храни се снежницом и монсунским падавинама. Због камених прагова у кориту слабо је плован

Менам извире у јужној подгорини Бурманских планина, типична је равничарска река

Део тока реке Амур, после Хабаровска, где на појединим деловима има ширину и до 8 км

Деталъ са реке Хоангхо

Горњи ток Јангцекјанга

Доњи ток Јангцекјанга

Делта Меконга

Слив Индијског океана

- Овом сливном подручју припадају токови јужне и мањим делом југозападне Азије
- Ганг извире на Хималајима (4 200м), дуг је 2 700 км, а слив захвата 1 милион км². Храни се снежницом и монсунским кишама
- Брамапутра извире на југу Тибета, дуга је 2 900 км, слив захвата око 1 милион км². Храни се снежницом и монсунским кишама
- Инд извире на Тибету (око 5000м). Река је дуга 3 190 км, а површина слива 1 милион км². Храни се снежницом и монсунским кишама

- Еуфрат извире на Јерменској висоравни, дуг је 3 065 км (са главном притоком Мурат), слив има површину 0,7 милиона км². У изворишном делу храни се снежницом
- Тигар извире на Јерменској висоравни, дуг је 1 950 км, а слив захвата површину 0,4 милиона км². У изворишном делу храни се снежницом
- На 30-ак км од Персијског залива ове две реке се спајају у Шат ел Араб (река Арапа)

Обредно купање у Гангу

Део тока реке Брамапутре

Део тока реке Еуфрат

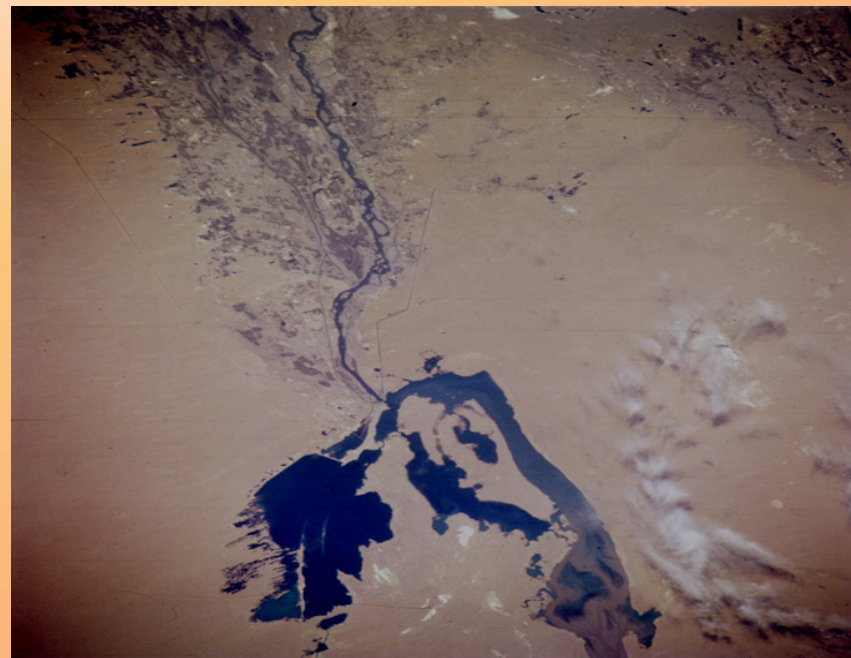

Део тока реке Тигар

Ендореично подручје

- Простор Средње Азије се највећим делом поклапа подручјем без отицања ка мору. Већина река се храни снежницом и сочницом са околних високих планина.
- Амур Дарја је дуга 2540 км, извире на Памиру, сливно подручје је величине 309 000 км². Улива се у јужни део Аралског језера.
- Сир Дарја је дуга 2860 км, извире на падинама Тјаншана, сливно подручје је величине 219 000 км². Улива се у северни део Аралског језера
- Тарим је дуг 2030 км, настаје спајањем изворишних кракова Аксу, Јарканд, Хотан са падина Тјаншана, Памира и Квенлуна, сливно подручје захвата 1,2 км². Нестаје у песку пустиње Такла Макан.
- Кура је дуга 1364 км, извире на Јерменској висоравни, слив захвата 0,2 км². Улива се у Каспијско језеро

Река Аму Дарја

Таримски басен – ток реке Тарим

Језера Азије

- Каспијско језеро (море) је дуго 1 205 км, широко 555 км; дужина обалске линије је 6 400 км, површина је 370 000 км², а сливно подручје је 3,5 милиона км², док је максимална дубина 1 025 м; апсолутна висина је -28 м; салинитет варира од 0,2‰ на северу до 15,5 ‰ на југу. По начину постанка је тектонско реликтно језеро, а користи се за саобраћај, риболов, добијање соли и експлоатација нафте.

Детаљ са нафтних платформи

Детаљи са Каспијског језера

- Аралско језеро налази се на надморској висини од 52 м, површина сливног подручја 940 000 км²: Некадашња површина језера је била 64 000 км², а обалска линија чак 6 017 км. Језеро спада у групу реликтно тектонских језера и у њему се налази око 230 острва.

-Бајкалско језеро (“драгуљ Сибира”) је најдубље језеро на свету, са дубином од 1 742 м. Налази се на надморској висини од 465 м, са запремином водене масе од 23 380 км³, тако да то представља највећи резервоар слатке воде на свету. По постанку спада у групу тектонских језера, има 45 острва, а од децембра до маја је залеђено. Најважнија привредна грана је риболов.

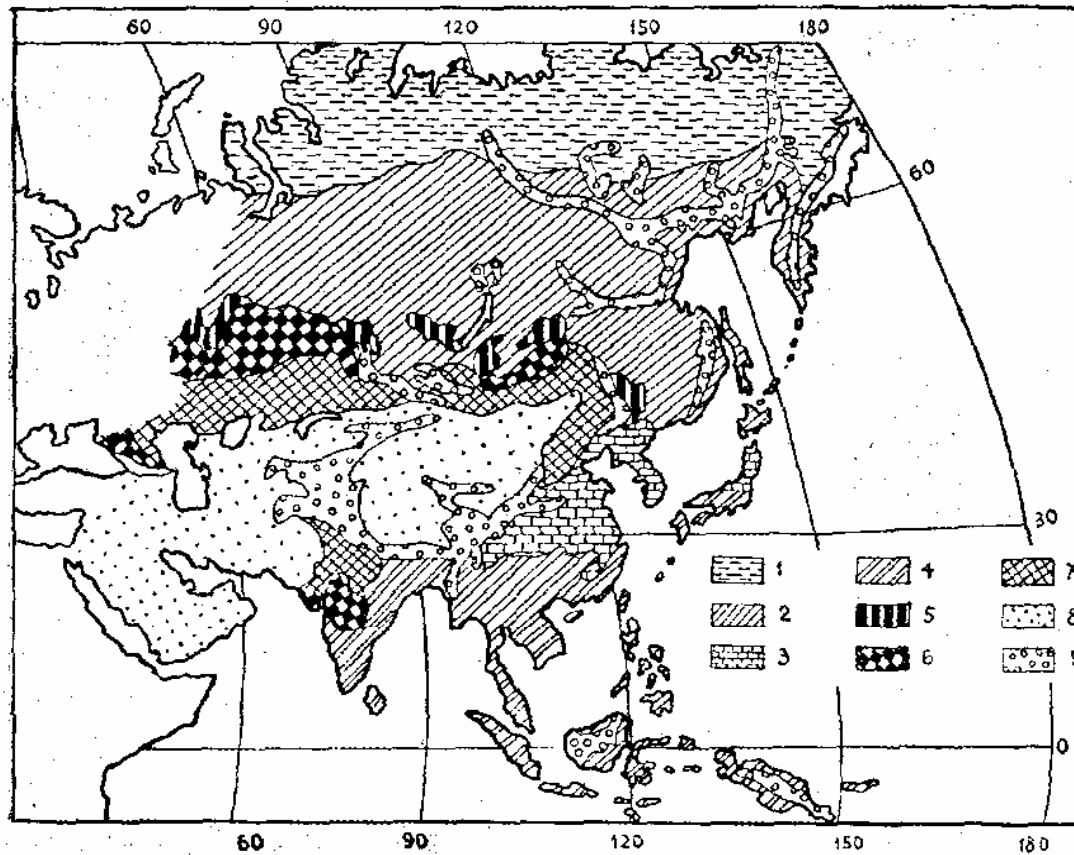
- Балхашко језеро налази се у Казахстану, лежи на надморској висини од 342 м, површина језера износи 18 300 км², а салинитет се креће око 5,3‰. Специфичност језера су високи таласи (отежавају пловидбу) и експлоатација балхашита (врста угљоводоника), као и риболов.
- Азија има велику површину мочвара у зонама тундри и тајги. У западносибирској низији захвата 70% територије и то је највећа мочварна област у свету.

Детаљ Западносибирске низије

Педолошке карактеристике

- На простору азијског континента, заступљена су скоро сва типска земљишта
- Пошто је клима уз матични супстрат важан фактор у стварању земљишта у Азији се основне врсте земљишта јављају зонално, смењујући се од севера према југу
- Јавља се девет типова земљишта (следи карта), међу њима у мањој мери и квалитетних земљишта, а узимајући и њихову распрострањеност Азија има неповољне педолошке карактеристике, јер преко 50% континента покривају слабије продуктивна земљишта.

Педолошка карта Азије (по Ж. Стазићу): Земљишта тундра (1), Подзоласта земљишта (2), Сиво-смеђи подзоли и смеђе шумско земљиште (3), Латеритна земљишта (4), Деградирани чернозем (5), Чернозем (6), Кестењаста и смеђа земљишта (7), Сјероземи и пустињска земљишта (8) и Планинска земљишта (9)

- Појас тундри се пружа у појасу уз Северни Ледени океан. Матични супстрат су обично морски и глацијални седименти, температуре су ниске, тло замрзнуто већ на дубини од једног метра што указује на слабо продуктивно земљиште.

-Појас подзола простире се јужније преко целог Сибира, настаје на оним територијама где просечна годишња температура не прелази 12°C, а падавина буде више него што испари са тла. Заузимају велики простор северне Азије, њихов природни покривач су тајге, а спадају у групу слабо плодног земљишта.

- Појас деградираног чернозема јавља се као прелазни тип ка правом чернозему. Има мање хумуса од чернозема, а разлог томе је повећана влажност на тим подручјима.

- Појас правог чернозема простире се од Урала до реке Амур. Ово земљиште настаје у условима степске континенталне климе, има велики проценат хумуса и спада међу најплодније типове земљишта.

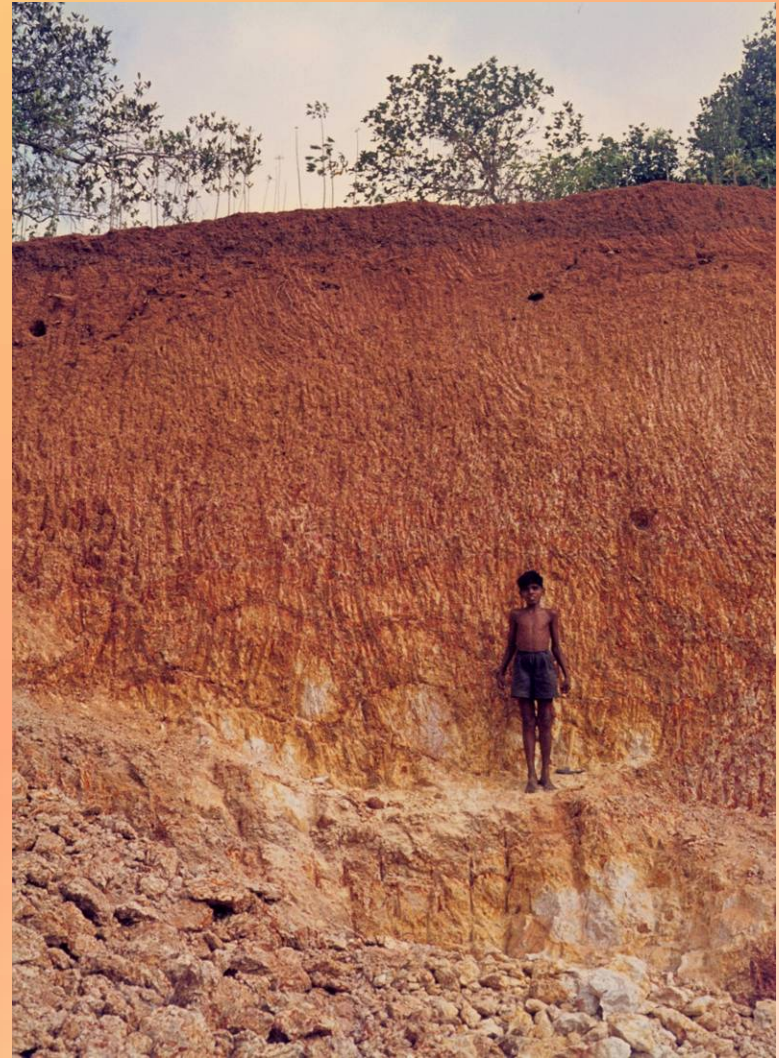
- Појас кестењастог или смеђег земљишта простире се на југу Сибира, делимично у Манџурији и на западу Пакистана. Настаје у срединама са годишњом сумом падавина од 300 до 400 мм, са топлим летима и хладних зимама. Спада у плодна земљишта.

- Сироземи или сива пустињска земљишта захватају преко $\frac{1}{4}$ азијског континента. Налазе се у областима изразито сушне климе, пре свега у Средњој и Југозападној Азији. Због мањка хумуса има сиву боју и слабу продуктивност.
- Сиво-смеђи подзоли и смеђа шумска тла се простиру на северу Кине, Манџурије, Кореје и Јапана. Уз стенску основу која садржи хидроксид гвожђа неопходна је и умерена клима. Биљни покривач развијен на овом типу тла су мешовите шуме.
- Латерити су распрострањени у тропско-монсунским деловима Азије и имају црвенкасто цигласту боју од оксида гвожђа. Латерити могу бити продуктивни уколико се примењују агротехничке мере.
- Планинске црнице су карактеристичне за високе планине Азије. Иако су планинске црнице богате органским материјама и азотом, њихова продуктивност је мала јер имају танак слој и самим тим у време вегетационог периода немају довољно влаге. Ова земљишта на појединим деловима могу бити изложена и ерозији

Подзоли

Латерити

Биљни и животињски свет

Биљни свет Азије је изражен кроз географско-климатске и генетско-историјске факторе развоја. Може се поделити у две велике области:

Холарктичка	Палеотропска
Евросибирска-Северноамеричка	Индоафричка
Кинеско-Јапанска	Малајска
Средњоазијска	
Медитеранско-оријентална	
Палеоаридис	

Евросибирска-северноамеричка регија

- арктички (појас тундре) захвата око 3 милиона км² једноличне вегетације

Детаљ са простора тундри

- Шумски појас(простор тајги) захвата око 9 милиона км² и дели се на суви и влажни део

Кинеско-јапанска регија

- Ова холактичка област одликује се великим бројем ендемичних врста и украсним биљем
- Простире се од од Поамурја на северу до Јужнокинеског мора на југу

Гинко билоба

Магнолија

Камелија

Средњоазијска регија

- Ова регија захвата подручје западног Сибира, унутрашњост Мале Азије и Ирана, средњоазијски део бившег СССР, Тибет и Монголија
- Вегетација се састоји од степа, камењара, пешчара и сланих полупустиња
- Ретке шуме само уз токове или у вишим планинским деловима

Медитеранско-оријентална(или средоземна) регија

- Обухвата обалски појас Средоземног мора од Израела до Мале Азије
- Ову регију карактерише у нижем појасу зимзелена вегетација тврдог лишћа а у вишем четинарске шуме

Либански кедар

Регија палеоаридис

- Обухвата југозападни део Азије, од Месопотамије до југозападног краја Арабије, а на исток до северозападног дела Индије
- Представља природни наставак Сахаре и углавном је без вегетације осим оаза

Урмина палма-датула

Индоафричка и малајска регија

- Индоафричка регија палетропске области обухвата део југозападне Арабије и Индију
- Малајска регија се простире у Индокини и Малајском архипелагу
- Најначајнији тип вегетације су тропске шуме(дрвенасте папрати, палме, бамбуси)или џунгле, монсунске шуме(сандалово, кедрово и тиково дрво) а мање саване

Детаљи типичне вегетације за палеотропску област

Гајење култивисаних култура у Азији

- На простору Азије постоји више зона гајења различитих култура:
 - .зона јарих житарица до 63° с.г.ш.
 - .зона кукуруза и винове лозе
 - .зона маслине,смокве и бадема
 - .зона урми
 - .зона чаја,пиринча и дуда
 - .зона тропа

Аграрне културе пореклом из Азије

- Сматра се да је са простора Јерменије пореклом: пшеница, јечам, лан
- Са територије Мале Азије и Ирана су: кајсија, бадем, рогач, шљива, крушка и питоми кестен
- Чај је из Асама, соја из Источне Азије, Јужна Азија је домовина банане, пиринча, лимуна, наранџе, шећерне трске и бамбуса (Индија)

Зоогеографске регије Азије

- На простору Азије могу се издвојити четири зоогеографске регије:
 - Палеоарктичка(поларни и умерени појас)
 - Индијска или оријентална(тропски појас):
 - индијско,цејлонско,индокинеско и малајско подручје
 - Афричко-етиопска (југ Арабије)
 - Аустралијска (Нова Гвинеја,Целебес и мања Малосундска острва)

Карактеристичне животиње Азије

- Азија је домовина многих специфичних домаћих животиња: соб,јак,камила,каракулска овца, крава као света животиња, припитомљени слон, svilena буба итд.
- Специфичност животињског света Азије је панда, ждрал (света птица у Јапану), дивљи коњи (Џунгарија), Целебес са мешовитом фауном итд.
- Иако је Азија домовина говеда, овце, козе и коња по квалитету и делом броју сточног фонда саостаје са другим континентима

Природна богатства

Енергенти

-Нафта (Југозападна Азија - Иран, Ирак, Саудијска Арабија, Кувајт, Катар, Бахреин, Уједињени Емирати, затим у Сибиру, Индонезији, Кини и Брунеју). Сматра се да се чак 72,8% светских залиха нафте налази на простору Азије.

-Угаљ – сматра се да се 61% светских резерви угља налази на простору Азије.

-Гас – 59% светских резерви.

Руде

- Калај – по резервама и производњи ове руде Азија је прва међу континентима и она даје 54% светске производње калаја. Главна лежишта се налазе на Малајском полуострву и индонезији.

- Волфрам – Азија даје 44% светске производње волфрама. Највећа налазишта су у Кини, Индокини и Бурми.

- Од осталих руда издвајају се: манаган (Индија), антимон (Кина), бакар и сумпор (Јапан и Филипини), фрафит (Цејлон и Корејско полуострво), злато (Сибир и Индија), драго камење (Декан, Цејлон и Сибир).

Шуме прекривају 20% укупне површине Азије. Заступљене су у две велике области: шуме северног умереног појаса (Сибир, Манџурија, Кина Јапан) и шуме тропског појаса (Индија, Индокина, Малајски архипелаг).

Хидроенергетски потенцијал река представља велико природно богатство Азије. Због неразвијености већине азијских земаља, мала је искоришћеност овог природног богатства.

Велико природно богатство Азије представљају океани и мора. Азија излази на три океана и велики број мора, али је због привредне заосталости већине земаља, искоришћеност овог природног богатства мала.

Азија

Друштвено-географске карактеристике

Ваневропски континенти (Азија и Африка)

Др Гордана Јовановић

Даниела Арсенић

Кратка историја културе, религије и колонизације Азије

- Азија је континент древних култура и издвајају се три жаришта:
 - блискоисточно или оријентално
 - источноазијско или кинеско
 - јужноазијско или индијско
- Азија је простор на коме су настале најзначајније светске религије, како монотеистичке (хришћанство, јудаизам и ислам), тако и политеистичке (зороастризам, хиндуизам, будизам, таоизам, конфучијанство и шинтоизам).
- Азијске религије заједно са древним културама имале су важан утицај за очување етничког и културног идентитета азијских народа.

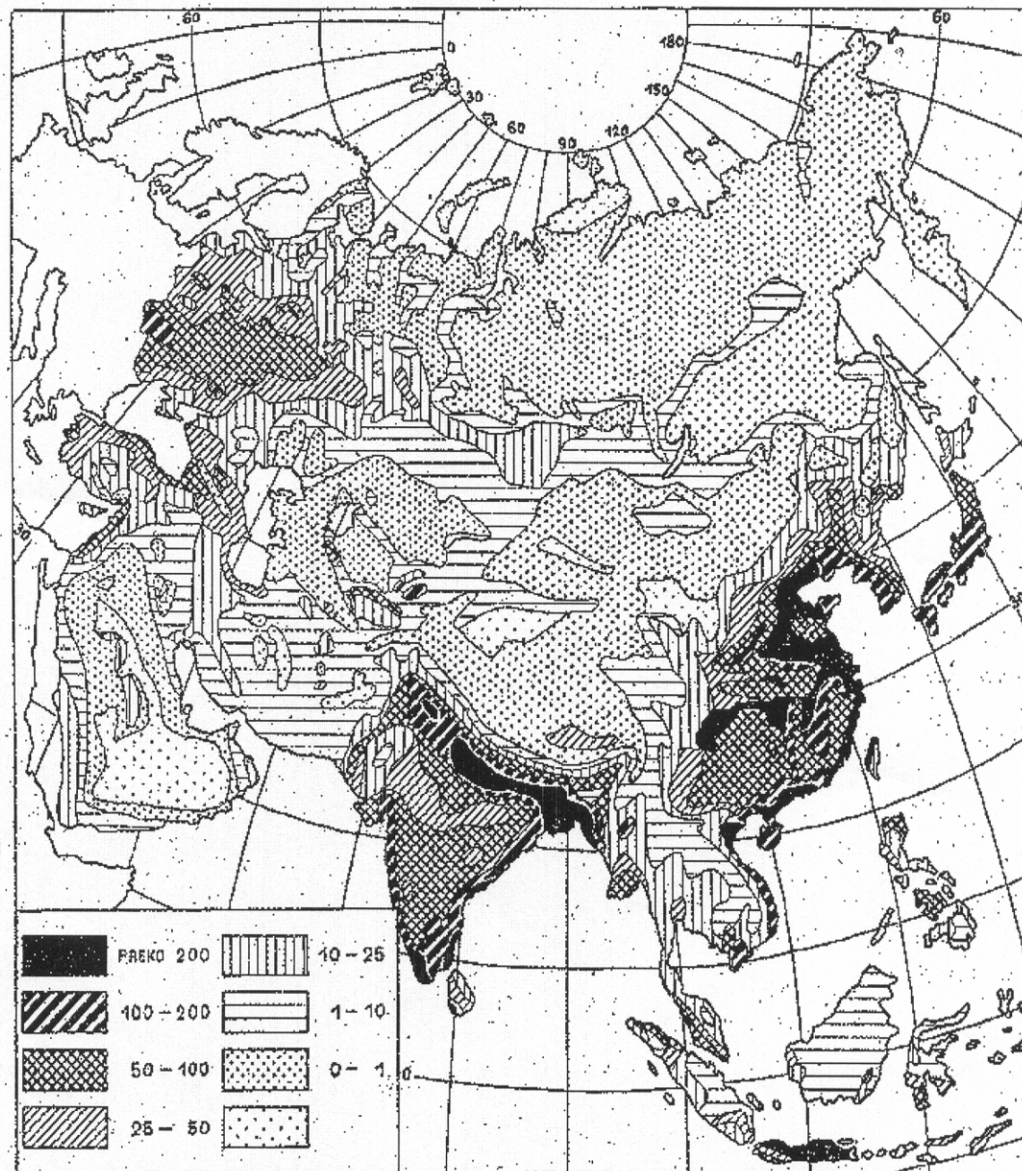
- На простору Азије Грци су већ у 5. в.п.н.е имали бројне колоније и градове; Александар Македонски у 4. в.п.н.е је стигао до Индије; Римљани су владали великим делом Југозападне Азије; Караванска трговина (“пут свиле”) од Кине кроз Средњу Азију, све до Палмире у Сирији
- Први Европљани који су почели са оснивањем својих колонија били су Португалци (Гоа 1510. године)
- Током 19. века организују се бројне експедиције по Азији, а мотиви су различити: војни, верски, трговачки, политички, научни и авантуристички

- После Првог Светског рата колонизација Азије била је окончана. Највеће поседе су имали Британци и Руси (освојени делови добили статус република у СССР-у). Нешто мање поседа имали су Французи и Холанђани. Најмање колонија имали су Американци, Јапанци и Португалци.
- Веома мали број земаља сачувао је независност: Кина, Тајланд, Непал, Авганистан, Иран, Турска, Јемен и Саудијска Арабија, али су и оне биле под јаким утицајем колонијалних земаља.
- Процес распадања колонијалних империја у Азији почео је 1932. године (независност Ирака), а највећи број држава је стекао независност после Другог Светског рата (Хонг Конг и Макао враћени Кини 1997. и 1999. године).
- Политичка и ратна нестабилност Азије је и данас присутна.

Становништво

- Основна карактеристика Азије је њена многољудност
-
- Просечан годишњи пораст становништва Азије износи 1,8%, тако да овом континенту треба 47 година да удвостручи број становника
- Азија има најмногољудније државе света: Кину и Индију. У овим државама живи 59,4% популације Азије и 37,5% укупног светског становништва

Густина насељености Азије (по Ж. Стазићу)

- По густини насељености од 79 ст/км² () је на другом месту међу континентима.
- Становништво је веома неравномерно распоређено (претходна карта), тј. у монсунским подручјима на површини од 12,5мил км², живи 90% укупног броја Азије. Најређе су насељени делови средње и северне Азије, као и пустиње средње и југозападне Азије где је густина насељености испод 1 ст/км².
- Природни прираштај Азије износи 17‰, што је резултат наталитета од 26 и морталитета од 9‰.

- Највећи наталитет је у Јемену (51‰), а најмањи је у Јапану (10‰)
- Највиши морталитет је у Авганистану (20‰) и Бутану (17‰), а најнижи у Кувајту (2‰), Бахреину и Катару (3‰)
- По смртност деце Азија (57‰) заостаје само за Африком (97‰)
- Становништво Азије је младо (старост од 0 до 19 година 35%; од 20 до 60 година 61%; изнад 60 година 6%)
- Просечни животни век Азијаца износи 63 године за мушкарце и 66 година за жене (Хонг Конг 77 и 84 године; Авганистан 44 и 43 године)

- По економској структури становништво је углавном пољопривредно 63,4% (Кина 72%, Индија 69%)
- Аграрна пренасељеност је једна од основних покретача унутрашњих и спољних миграција
- Највећи део Азијаца живи у сеоским насељима, док је урбаног становништва знатно мање 33,6%. Ипак у Азији се налази преко 100 милионских градова (половина од укупног броја у свету), има и специфична насеља и куће као што су јурте и џунке
- Писмено је свега 67% становништва (Јапан 99%, Бутан 18%)

Јурта (контраст традиционалног и новог)